

UOT 342-34

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASINDA MİLLİ MARAQLARIN TƏMİN EDİLMƏSİ İNFORMASIYA TƏHLÜKƏSİZLİYİ KONTEKSTİNDƏ**X.NİYAZOV****AMEA Hüquq və İnsan Haqları İnstitutu**
xalid-555@mail.ru

Tarixi dönəmin bütün mərhələlərində olduğu kimi, o cümlədən müasir dövrümüzdə də hər bir dövlətin qarşısında duran əsas öhdəliklərdən biri milli maraqlarının maksimal dərəcədə təmin olunmasına yönəlmişdir. Bu cəhətdən KİV təbliğat və təşviqat imkanları baxımından ölkələrin daxili siyasətində önəmli rol oynamış və oynamaqda davam edir. Dövrün reallıqlarına uyğun olaraq hər bir ölkə öz milli təhlükəsizliyinin effektiv təşkil edilməsi üçün medianın fəaliyyətindən səmərəli istifadə etməyi bacarmalıdır.

Məlumdur ki, KİV insanlara, ictimai rəyə ciddi təsir etmə mexanizmlərinə malikdir. Bu təsir xarici ünsürlərin və düşmən qüvvələrin fəaliyyəti nəticəsində hər bir xalqın milli maraqlarına ziyan vura bilər. Məhz buna görə müharibə vəziyyətində olan respublikamızda təhlükəsiz informasiya məkanının yaradılması üçün informasiya siyasətinə xüsusi diqqət yetirilmiş, bu sahə ümummilli maraqlarımızın təmin edilməsinin əsas istiqamətlərindən biri kimi hər zaman dövlətin himayəsində olmuşdur. Eyni zamanda dövlət və media əlaqələrinin liberal-demokratik dəyərlər üzərində qurulması da milli maraqlarımızın təmini baxımından müstəsna rol oynamışdır.

Açar sözlər: Azərbaycan dövləti, informasiya siyasəti, milli maraqlar, xəbər siyasəti, media, cəmiyyət

Elmi dövriyyəyə ötən əsrin ilk yarısında daxil edilən milli maraqlar anlayışının parametrləri konkret götürülmüş dövlət və cəmiyyətdə mövcud olan dəyərlər sistemi, həmçinin, dünya nizamı əsasında müəyyən edilir. Elə məhz bu amil də milli maraqların müəyyən qədər abstrakt və subyektiv kateqoriya olmasını şərtləndirir. Lakin belə bir obyektiv gerçəkliyi də gözdə tutmaq mümkün deyildir ki, beynəlxalq arenada hər bir dövlət öz fəaliyyətini özünün milli maraqları kontekstində əsaslandırmağa çalışır. Bu mənada milli maraqları dövlətin mövcudluğunun əsas təməl prinsiplərindən biri kimi də səciyyələndirmək mümkündür.

Milli təhlükəsizliyin obyektləri kimi şəxsiyyətin, cəmiyyətin, dövlətin həyat tərzini və funksiyaları, apriori, onların ümumi milli maraqlarını da ərsəyə gətirir. Onlar fərdlərin, sosial təşkilatların və dövlət orqanlarının ziddiyyət

təşkil edən maraqları arasında müəyyən bir tarazlıq, yaxud kompromis aləti kimi çıxış edirlər. Amma bunlara rəğmən, dövlətlərin varlığını şərtləndirən milli maraqlar kifayət qədər geniş yayılmış kateqoriya olsa da, onun dəqiq təyinətini müəyyən etmək hələ də mümkün olmamışdır. Ümumi kontekstdə yanaşdıqda milli maraqlar dövlətin, cəmiyyətin, ictimai hərəkatın ali dəyərlərinin və məqsədlərinin məcmusu kimi qəbul edilir.

Milli maraqlar və milli media resursları

Sözügədən sahədə tanınmış tədqiqatçılardan olan B.Mejuyev Hans Morqentaunun araşdırmaları əsasında milli maraqlar anlayışına aşağıdakıları daxil etmişdir:

1. Milli maraqlar obyektiv reallıqdır. O, ilk növbədə dövlətin geosiyasi mövqeyinə və onunla bağlı olan geoiqtisadi, sosial-mədəni inkişafının xüsusiyyətlərinə əsaslanır; ikincisi, insan təbiətinin xüsusiyyətləri ilə ifadə olunur.

2. Dövlət xadimləri ondan çıxış etməlidirlər ki, yaxşı siyasət düzgün təfsir edilmiş milli maraqlara əsaslanan rəşional siyasətdir. Belə siyasətin bazası milli maraqların təmin edilməsi ilə dövlətin dəqiq şəkildə qurulmuş imicidir.

3. Milli maraqlar ictimai maraqdan kardinal şəkildə fərqlənir. Milli maraqlar xarici, ictimai maraqlar isə daxili siyasətlə təmin edilir. Onlar nə bir-birinə qarşı çıxmalı, nə də bir-birilə çulğaşmalıdırlar [5,188]. Başqa sözlə ifadə edilsə, milli və ictimai maraqlar daim bir-birini tamamlamalıdır. Ən azından ona görə ki, iki və çoxtərəfli münasibətlər ictimai maraqlardan da yan keçmir və milli maraqların özü eyni zamanda ölkə daxilində mövcud sosial-iqtisadi, ictimai-siyasi vəziyyətdən əhəmiyyətli dərəcədə asılı olur.

Azərbaycan dövləti milli maraqların təmin edilməsinə üçlü trayektoriyadan – həm daxili, həm regional, həm də global kontekstdən yanaşır. Bu gün ölkəmizin təhlükəsizliyinin təmin edilməsində milli maraqlar mühüm rol oynayır. Azərbaycan Respublikasının milli maraqları Azərbaycan xalqının fundamental dəyər və məqsədlərini, habelə insan, cəmiyyət və dövlətin tərəqqisini təmin edən siyasi, iqtisadi, sosial və digər tələbatların məcmusundan ibarət olmaqla aşağıdakılardır:

- *dövlətin müstəqilliyinin və ərazi bütövlüyünün qorunması, onun beynəlxalq səviyyədə tanınmış sərhədlərinin toxunulmazlığının təmin edilməsi;*
- *Azərbaycan xalqının vahidliyinin qorunub saxlanılması, azərbaycançılıq ideyasının təşviqi;*
- *vətəndaş cəmiyyətinin formalaşdırılması, insan hüquq və əsas azadlıqlarının təmin olunması;*
- *demokratik və vətəndaş cəmiyyəti təsisatlarının inkişafı, qanunun aliliyi, asayişin təmini yolu ilə dövlətin funksiyalarının yerinə yetirilməsinin gücləndirilməsi, əhalinin təhlükəsizliyinin qorunması;*
- *beynəlxalq öhdəlikləri yerinə yetirmək, global və regional təhlükəsizlik və sabitliyə töhfə vermək üçün dəyərlərini bölüşdüüyü beynəlxalq təşkilatlarla inteqrasiyaya yönəlmiş əməkdaşlığın inkişaf etdirilməsi;*

- *bazar iqtisadiyyatının inkişafı, onun hüquqi əsaslarının təkmilləşdirilməsi, iqtisadi sabitliyin təmin olunması məqsədilə daxili və xarici sərmayələr üçün əlverişli şəraitin yaradılması;*
- *təbii sərvətlərdən tam səmərəli istifadə edilməsi, davamlı iqtisadi inkişaf, ətraf mühitin qorunması, tədris, elmi və texnoloji potensialın artırılması yolu ilə Azərbaycan xalqının gələcək inkişafının, əhəlinin layiqli həyat səviyyəsinin və fiziki sağlamlığının təmin edilməsi;*
- *dünya azərbaycanlılarının bölüşdüüyü dəyərlərə əsaslanan milli özünəməxsusluğun və həmrəyliyin möhkəmləndirilməsi;*
- *Azərbaycan xalqının mədəni-tarixi irsinin və mənəvi dəyərlərinin qorunması, eləcə də ümumbəşəri dəyərlərlə zənginləşdirilməsi, dilinin, özünüdərk, vətənpərvlik və milli iftixar hissənin, intellektual potensialının inkişaf etdirilməsi [1, 6].*

Azərbaycanın, yaxud istənilən digər ölkənin milli maraqları rəasional tələb və dəyərlər əsasında formalaşır. Eyni zamanda, bu proses, yəni milli maraqların formalaşması cəmiyyətin və dövlətin ehtiyaclarından irəli gəlir. Başqa sözlə, milli maraqlar mövcud şərtlər nəzərə alınmaqla dövlətin cəmiyyətin elitası tərəfindən tərtib edilmiş obyektiv ehtiyacları və vətəndaş cəmiyyətinin üzvlərini birləşdirən qüvvədir.

Dünya təcrübəsi çox aydın şəkildə göstərir ki, bu gün istənilən ölkənin dayanıqlı və davamlı tərəqqisinin, sabitliyinin təmin edilməsində milli maraqların gözlənilməsi müstəsna əhəmiyyətə malikdir. Obyektiv varlıq kimi qəbul edilən milli maraqlar qabaqcıl Qərblə ölkələrinin, demokratik cəmiyyətlərin təmsalında ilk növbədə vətəndaş maraqlarının ümumiləşdirilməsindən başlamış dövlətin coğrafi mövqeyinin xüsusiyyətlərinə və bir tərəfdən bu xüsusiyyətlərdən irəli gələn iqtisadi, siyasi, mədəni inkişafa, digər tərəfdən isə insan təbiətinin özəlliklərinə əsaslanaraq ərsəyə gəlir. Bu mənada ölkəmizin milli maraqları Azərbaycan xalqının fundamental dəyər və məqsədlərini, həmçinin insan, cəmiyyət və dövlətin tərəqqisini təmin edən siyasi, iqtisadi, sosial və digər tələbatların məcmusunun ifadəsi kimi də səciyyələndirilə bilər. Paralel olaraq, xalqın vahidliyinin qorunub saxlanması, vətəndaş cəmiyyətinin formalaşdırılması kontekstində azərbaycançılıq ideyasının təşviqi, insan hüquq və əsas azadlıqlarının təmin olunması ön planda yer alır.

Ümumiyyətlə, Azərbaycanın milli maraqları ilə bağlı dövlət siyasətinin formalaşması prosesində ideoloji, siyasi, iqtisadi, sosial, mədəni, humanitar amillər, dövlətin ali təhlükəsizlik maraqları, vətəndaşların milli iradəsi əsas götürülür. Bu, həm də dövlətin varlığının qorunmasının ən etibarlı yoludur.

Prezident İlham Əliyevin bu xüsusda aşağıdakı fikirləri xüsusi aktualıq kəsb edir: “Bu gün biz müstəqil, azad dövlət və xalq kimi yaşayırıq, ləyaqətlə yaşayırıq. Həmişə belə olmalıdır. Həmişə ölkəmizin taleyi Azərbaycan xalqının əlində olmalıdır. Ona görə özümüzü xarici təsirdən qorumaq üçün Azərbaycan dövləti çox ciddi və uğurlu siyasət aparır. Deyə bilərəm ki, bizə təzyiq etmək, bizi nəyəsə sövq etmək, məcbur etmək cəhdləri kəskin şəkildə aşağı düşüb. O

cümlədən, ona görə ki, bu səylərin heç bir nəticəsi yoxdur. Ona görə biz informasiya məkanımızı da qorunmalıyıq. Bunu etmək çətindir. Çünki biz bu gün internet dövründə yaşayırıq. Hansısa hər bir yalan, böhtan, təxribat xarakterli məlumat dərhal özünə yer tapır. Ancaq milli jurnalistikamız, Azərbaycan jurnalistikası vətənpərvər olmalıdır, milli maraqlar hər şeydən üstün olmalıdır” [8].

Mövcud şərtlər daxilində ictimai rəyə real təsir imkanlarına malik media oqanları cəmiyyətin obyektiv və operativ informasiya ehtiyaclarını təmin edərkən onu milli maraqlarla uzlaşdırmağı da bacarmalıdırlar. Bu məqsədlə Azərbaycan mediası daim vətənpərvərlik mövqeyindən çıxış edərək, milli dövlətçiliyə sədaqətin, milli maraqlar uğrunda prinsipliyyətin rəmzi olduğunu diqqətdən qaçırmamalıdır. Akad. R.Mehdiyevin bu xüsusda aşağıdakı fikirləri maraqlıdır: “Müasir dövrdə vahid informasiya məkanının mövcud olduğu şəraitdə medianın ən mühüm funksiyalarından biri də milli maraqları hər şeydən üstün tutmaq, vətəndaşları, cəmiyyəti vahid məqsəd uğrunda səfərbər etməkdir. KİV-lər Azərbaycanın konstitusiyası quruluşu, ərazi bütövlüyü, Ermənistan-Azərbaycan, Dağlıq Qarabağ münaqişəsi, milli təhlükəsizlik və digər bu kimi məsələlərdə kifayət qədər həssas davranmalı, cəmiyyətə milli təəssübkeşliyin nümunəsini təqdim etməli, onun obyektiv və operativ informasiya ehtiyacını ödəmək missiyasını milli maraqlarla uzlaşdırmalıdırlar. Vətənpərvərlik, milli dövlətçiliyə sədaqət, milli maraqlar uğrunda prinsiplilik KİV-lərin fəaliyyətinin başlıca elementlərini təşkil etməlidir” [7].

Təqdirəlayiq haldır ki, Azərbaycan mediası öz şərəfli tarixi ənənəsinə sadıq qalaraq, bütün dövrlərdə olduğu kimi, indi də mənsub olduğu xalqına və dövlətçiliyinə xidmət missiyasını ləyaqətlə davam etdirir. Eyni kontekstdə mütləq nəzərə alınmalıdır ki, dövlətin milli maraqlarının məzmununu onların həyata keçirilməsi vasitələri və üsulları ilə ayırılmaz surətdə, sıx şəkildə bağlıdır. Paralel olaraq hər hansı bir dövlətin, o cümlədən də Azərbaycanın milli maraqlarının məzmununun müəyyənləşdirilməsində çeviklik, həmin maraqların reallaşması üçün uyğun vasitə və metodların müəyyənləşdirilməsi, xüsusilə aktualdır. Bu, ilk növbədə, hərbi təhlükəsizliyin təmin olunmasında, iqtisadi maraqların qorunmasında, bütün dünyada ekoloji problemlərin həllində və digər bu qəbildən məsələlərin çözmündə dövlətlərin və xalqların regional, qlobal xarakterli qarşılıqlı münasibətləri ilə şərtlənmişdir.

Bir tərəfdən, belə bir qarşılıqlı tənəsüb milli-dövlət maraqlarının təmin edilməsi üçün optimal üsul və vasitələrin seçilməsində özünü göstərir. Digər tərəfdən, nəzərə almaq lazım gəlir ki, istənilən bir dövlətin təhlükəsizliyi bütün dünya ictimaiyyətinin kollektiv səyləri ilə təmin edilən ümumi təhlükəsizliyin tərkib hissəsinə çevrilmişdir. Azərbaycan bütün bu xüsusatları nəzərə alır və öz milli maraqlarını məhz sözügedən kontekstdə reallaşdırır.

Mövcud şəraitdə Azərbaycanın Respublikasının milli maraqları həm də fərdin, cəmiyyətin və dövlətin iqtisadi, siyasi, sosial, beynəlxalq, informasiya, hərbi, sərhəd, ekoloji, eləcə də digər həyat fəaliyyətli sahələrdə maraqların balanslaşdırılmış məcmusu kimi çıxış edir. Bir qayda olaraq onlar uzunmüddətli

xarakter daşıyır və Azərbaycan dövlətinin daxili və xarici siyasətinin əsas məqsədlərini, strateji və cari vəzifələrini müəyyən edir. Bu zaman milli maraqlar Konstitusiyaya müvafiq olaraq dövlət hakimiyyəti institutları, ictimai təşkilatlar tərəfindən təmin olunur. Vətəndaşın, fərdin maraqları onun öz şəxsi təhlükəsizliyini təmin etmək, həyat səviyyəsini, fiziki, mənəvi və intellektual inkişaf göstəricilərini yüksəltmək üçün konstitusion hüquq və azadlıqlarını dolğun şəkildə həyata keçirə bilmək imkanları ilə şərtlənir.

Cəmiyyətin maraqları demokratiyanın möhkəmlənməsi, hüquqi və sosial dövlətin yaradılması, ictimai harmoniyaya nail olunması və konkret ölkənin mənəvi cəhətdən daim təkmilləşməsini özündə ehtiva edir. Qeyd olunanlara müvafiq olaraq dövlətin maraqları Konstitusiya quruluşunun gözlənilməsini, Azərbaycanın ərazi bütövlüyünün toxunulmazlığını, siyasi, sosial, iqtisadi sabitliyin təmin edilməsini, bərabər və qarşılıqlı faydalı beynəlxalq əməkdaşlığı nəzərdə tutur. Bu zaman diqqət mərkəzində yer alması zəruri olan məqamlardan biri bütün bu proseslərdə etibarlı, eyni zamanda uğur amili üzərində qurulmuş informasiya və xəbər siyasətidir.

Yeni informasiya siyasəti

İnformasiya sahəsində Azərbaycanın milli maraqlarının dörd əsas istiqamətini fərqləndirmək mümkündür. Bu sahədə ölkənin milli maraqlarının ilk komponenti Konstitusiyaya uyğun olaraq şəxsin məlumat əldə etmək və ondan istifadə etmək hüququnun reallaşdırılmasını, Azərbaycan cəmiyyətinə xas mənəvi dəyərlərin, vətənpərvərlik və humanizm ənənələrinin qorunub saxlanması və möhkəmləndirilməsini, ölkənin mədəni və elmi potensialının davamlı şəkildə təzələnməsini nəzərdə tutur. Belə bir məqsədə nail olmaq üçün aşağıdakı tədbirlərin həyata keçirilməsi vacibdir:

- ictimai inkişaf naminə informasiya infrastrukturundan istifadənin səmərəliliyinin artırılması, sosial inkişafın, cəmiyyətdə həmrəyliyin möhkəmləndirilməsi, çoxetnoslu Azərbaycan dövlətinin mənəvi yüksəlişi;

- Azərbaycanın elmi, texniki və mənəvi potensialının əsasını təşkil edən informasiya resurslarının formalaşması, qorunması və səmərəli istifadəsi sisteminin təkmilləşdirilməsi;

- istənilən qanuni yolla məlumatı axtarmaq, almaq, istehsal etmək, yaymaq, ötürmək kimi vətəndaşın konstitusiya hüquq və azadlıqlarının təmin edilməsi;

- vətəndaşın və onun ailəsinin şəxsi həyatına müdaxilənin yolverilməzliyi, şərəf və ləyaqətin gözlənilməsi, yazışmalarda məxfiliyin, telefon danışqlarında, poçt, teleqraf və digər rabitə vasitələrində ünsiyyət zamanı vətəndaş azadlıqlarını tam təmin etməsi;

- əqli mülkiyyətin qorunması sahəsində hüquqi mexanizmlərin gücləndirilməsi;

- kütləvi informasiya vasitələrinin azadlığına tam təminat verilməsi, sosial, irqi, milli, dini zəmində təbliğat və təşviqatın qarşısının alınması.

İnformasiya sahəsində Azərbaycanın milli maraqlarının ikinci komponenti ölkənin beynəlxalq həyatında baş verən ictimai əhəmiyyətli hadisələr barədə rəsmi mövqeyin, dövlət siyasətinin dünya ictimaiyyətinə operativ, dəqiq və dolğun şəkildə çatdırılmasından ibarətdir. Bu məqsədə nail olmaq üçün aşağıdakı vəzifələrin davamlı olaraq həyata keçirilməsi vacibdir:

- dövlətin dəstəyi ilə kütləvi informasiya vasitələrini daha da gücləndirmək, Azərbaycan cəmiyyətinin, eləcə də xarici vətəndaşların ölkə mediası üzərindən etibarlı informasiyaya çıxışını təmin etmək;
- açıq dövlət informasiya resurslarının formalaşmasını daha da intensivləşdirmək, onlardan istifadənin səmərəliliyini artırmaq.

İnformasiya müstəvisində ölkəmizin milli maraqlarının digər komponenti müasir informasiya texnologiyalarının inkişaf etdirilməsi, milli informasiya sənayesinin formalaşdırılması, yerli informasiya resurslarının qorunması və səmərəli istifadəsi, onun beynəlxalq auditoriya üçün də açıq olmasını təmin etməkdən ibarətdir. Müasir dövrdə bu əsasda müvafiq texnoloji bazasının yaradılması, elm və texnologiyanın nailiyyətlərinin media sahəsində də effektiv tətbiqi çox vacibdir. Buna nail olmaq üçün aşağıdakı addımlar atılmalıdır:

- Azərbaycanın vahid informasiya məkanının infrastrukturunu inkişaf etdirmək və təkmilləşdirmək;
- yerli informasiya xidmətləri sektorunu inkişaf etdirmək və dövlət informasiya resurslarından istifadənin səmərəliliyini artırmaq;
- informasiya istehsalı sahəsində rəqabətqabiliyyətli mühiti təmin etmək;
- fundamental və tətbiqi tədqiqatlar, informasiya, telekommunikasiya və kommunikasiya sahəsində inkişafı intensivləşdirəcək təşəbbüslərə dövlət dəstəyi göstərmək.

Ölkəmizin informasiya sahəsindəki milli maraqlarının dördüncü komponenti informasiya resurslarına icazəsiz daxil olmanın qarşısını almaqdan, informasiya və telekommunikasiya sistemlərinin təhlükəsizliyinin təmin olunmasını həyata keçirməkdən ibarətdir. Bunun üçün atılacaq zəruri addımlar aşağıdakılardır:

- İnformasiya sistemlərinin təhlükəsizliyini davamlı olaraq artırmaq;
- İnformasiyanın istehsalı və müdafiəsinin proqram təminatının yüksəldilməsi və bu məqsədlə müvafiq metodların təkmilləşdirilməsi;
- dövlət sirlərini təşkil edən məlumatların qorunmasını təmin etmək;
- Azərbaycanın informasiya resurslarından təhlükəsiz şəkildə istifadə olunması sahəsində beynəlxalq əməkdaşlıq söylərini genişləndirmək, informasiya sahəsində qarşıdurmanın aradan qaldırılması təşəbbüslərini dəstəkləmək.

Bütün bunlar göstərir ki, informasiya sahəsində Azərbaycanın milli maraqlarının təmin edilməsi genişmiqyaslı və çoxşaxəli işdir, bu vəzifənin həyata keçirilməsi təkcə dövlətin deyil, bütün cəmiyyətin, o cümlədən media quruluşlarının fəaliyyətinin aparıcı pozisiyasıdır. Belə bir harmoniyanın əldə olunmasında ilk növbədə milli birlik amili çox vacib element kimi çıxış edir. Bunun əksi ciddi təhdidlər üçün əsas yaradır. Bu cür təhdidlərin miqyası isə bütöv bir

xalqın tarix səhnəsindən silinə bilməsi təhlükəsinə bərabərdir. “Öz daxilində birləşərək dövlətçiliyini və milli maraqlarını qoruya bilməyən xalqlar, müstəqil daxili və xarici siyasət aparmaq qabiliyyətinə malik olmayan dövlətlər zaman-zaman tarix səhnəsini tərk etmişlər” [4,11].

Müasir dövrdə uğurlu xəbər siyasəti vətəndaşların “informasiya aclığını” aradan qaldırmaq üçün əsas məqamlardan biridir. Bu gün dünya informasiya cəhətdən zəngin və yoxsul ölkələrə bölünür. Birincilər inkişaf edirlər, müasirləşirlər, çiçəklənirlər, digərlərində isə təkamül prosesləri çox ləng gedir. Onlar birincilərdən asılıdırlar, onların iradəsini, mövqeyini mütləq nəzərə almaq məcburiyyətindədirlər. Məsələnin bu cür qoyuluşu xəbər siyasəti, informasiya cəmiyyəti quruculuğunun nə dərəcədə böyük əhəmiyyət kəsb etdiyini kifayət qədər aydın nümayiş etdirir.

Ölkənin daxili və xarici siyasətinə davamlı şəkildə müdaxilə edən xarici dairələr öz maraqları çərçivəsində informasiya və digər müvafiq təbliğat vasitələri yaradaraq tənqidçi fəaliyyətlərdən belə çəkinmirdilər. Bu, ölkədaxili həmrəyliyə, sabitliyə mənfi təsir edir, cəmiyyətdə sərbətsizlik yaradırdı. Media vasitələri ayrı-ayrı qrupların, dairələrin göstərişləri əsasında hərəkət etdiyindən onların bir çoxunun da fəaliyyəti destruktiv xarakter daşıyırdı. İnformasiyanı ötürmə vasitələri, müvafiq şəbəkələrin iflic vəziyyətdə olması vəziyyəti daha da ağırlaşdırırdı. Anarxiyanın yaranması ilə müşayiət edilən bu vəziyyətə yalnız Heydər Əliyevin hakimiyyətə qayıdışından sonra son qoyuldu. Digər sahələrlə yanaşı, milli maraqlar çərçivəsində xəbər siyasətinin formalaşmasına, vahid informasiya məkanının yaradılmasına, medianın aktiv şəkildə bu proseslərə cəlb edilməsinə start verildi.

Ulu öndər Heydər Əliyevin rəhbərliyi ilə özündə müstəqil dövlət maraqlarını və beynəlxalq dəyərləri, ümumi təhlükəsizlik normalarını və milli postulatları əks etdirən, şəxsiyyətin, cəmiyyətin, dövlətin təhlükəsizliyinin əsas vəzifələrini, istiqamətlərini və prioritetlərini ehtiva edən yeni milli təhlükəsizlik konsepsiyası yaradıldı və sonrakı dövrdə müxtəlif inkişaf mərhələlərindən keçərək təkmilləşdirildi [3, 3]. Onun hakimiyyətə gəlişi ilə Azərbaycanda tam fərqli inkişaf mərhələsi başlandı və yenidən qazanılmış müstəqilliyin itirilməsi təhlükəsi tədricən aradan qalxmağa başladı. Həmin dövrdə Heydər Əliyevin söylədiyi fikirlərdən biri əsil həqiqətin nədən ibarət olduğunu aydın şəkildə əks etdirirdi: “Azərbaycan xalqının əsrlər boyu qəlbində yaşatdığı, həsrətini çəkdiyi günlər gəlib çatmışdır. Müstəqilliyi qazanmaq, dövlətin tam müstəqil olmasına nail olmaq üçün xalqımız çətin yollardan keçmişdir. Ancaq müstəqilliyi qorumaq, əldə saxlamaq, möhkəmləndirmək, dövlətin tam müstəqilliyinə nail olmaq, vətəndaşlara müstəqil dövlət şəraitində layiqli həyat şəraiti təmin etmək daha çətinidir” [2].

Əldə olunan və saxlanılması heç də asan olmayan müstəqilliyin qorunması üçün proseslərə genişspektrli yanaşma sərgiləmək və bu kontekstdə uğurlu dövlət informasiya siyasəti formalaşdırmaq böyük uzaqgörənlik, məharət tələb edirdi və Heydər Əliyev bu vəzifələrin öhdəsindən ustalıqla gəldi. Elə o

dövrədən başlayaraq kütləvi informasiya vasitələrinin məzmun və formasının cəmiyyətin informasiya maraqlarına və tələbatlarına uyğun şəkildə dəyişməsi prosesi başlandı. Cəmiyyətin ehtiyac duyduğu xəbərlərlə, məlumatlarla təmin edilməsi vətəndaşların yaşadıkları mühitin reallıqlarını müəyyən etməyə, dünyada gedən proseslərin ümumi mənzərəsini dəqiqləşdirməyə, davranış və problemləli vəziyyətlərin həllində istiqamət seçimi etməyə geniş imkanlar verdi. Məhz Heydər Əliyev söz və mətbuat azadlığı sahəsində məhdudiyət və maneələrin aradan qaldırılmasını həyata keçirməklə cəmiyyətdə qarşılıqlı anlaşmanın, insanların öz fikir və mövqələrinin azad şəkildə çatdırmaq imkanlarının genişləndirilməsinə lazımı şərait yaratmışdır. Bütün bunlar həm də dövlətin uğurlu xəbər siyasəti yürütməsinin bariz göstəriciləri idi. İnformasiya resurslarının bütün növlərinin səmərəli idarəçiliyi, yerli informasiya istehsalına dövlət dəstəyi, medianın fəaliyyətində zəruri siyasi-hüquqi tənzimləmələr milli maraqların daha dolğun reallaşdırılmasında əsas rıçaqlardan biri kimi səciyələndirilirdi. Bu dövrdə sözügedən sahədə qabaqcıl dünya təcrübəsindən istifadə olunması da diqqət mərkəzində idi.

Ümumiyyətlə, media tarixi göstərir ki, KİV ictimai rəyə əsaslı surətdə təsir göstərir, ancaq bu təsir cəmiyyətin inkişaf səviyyəsinin çərçivələri həddində reallaşır. Müasir dövrdə də yeni texnologiyalar vasitəsilə KİV müəyyən həddə ictimai rəyi manipulyasiya etmək iqtidarındadır. Göstərilən kontekstdə KİV-in hakimiyyətə təsir imkanlarının böyük olması, eyni zamanda, medianın dövlət orqanları üçün cəmiyyətə çıxış baxımından effektiv kanal olması ictimai rəy məsələsində medianın həyata keçirdiyi funksiyaların diapozonunu daha da genişləndirir. Burada KİV artıq hakimiyyətlə cəmiyyət arasında vasitəçi rolunda çıxış etməklə həm də ictimai rəyi tam yönəltmək imkanları əldə edir. A.Mol bununla bağlı yazır: “KİV faktiki olaraq, bizim mədəniyyətimizi küll halında öz filtrindən keçirərək idarə edir, buradan ayrı-ayrı elementləri seçib çıxarır və yerdə qalana xüsusi rəng verir, seçdiyi ideyanın xüsusi çəkisini yüksəldir, digərini dəyərdən salır. Kütləvi kommunikasiya vasitələrinin təsir dairəsindən kənarda qalanlar cəmiyyətin inkişafına hər hansı bir formada təsir göstərə bilmək imkanlarını qeyb edirlər” [6,114]. Burada Mol mədəniyyət anlayışı altında ictimai həyatın bütün seqmentlərini nəzərdə tutur və beləliklə, müasir insan KİV-in təsirindən yayına bilməz. KİV-in ictimai rəyə təsiri bir çox elmi ədəbiyyatda “fikrin manipulyasiyası” kimi dəyərləndirilir. Manipulyasiyanın daha böyük “uğurlara” nail olması üçün onun hiss edilmədən həyata keçirilməsi şərtidir. Manipulyativ priyomların “müvəffəqiyyətin”i təmin edən əsas məqam isə manipulyasiya tərəfinin baş verənləri qaçılmaz və təbii qəbul etməsindən ibarətdir. Media vasitələrində bu, indiki dövrdə elektron KİV-lərdə, xüsusən də televiziya daha effektiv alınır, çünki audiovizual görüntü burada öz sözünü deyir. Amma istənilən nəticəyə nail olmaq üçün insanlar əsas sosial institutların neytrallığına da inanmalıdırlar. Onlar əmin olmalıdırlar ki, hökumət, KİV toqquşan sosial maraqların fəvqündədirlər və deməli, vəziyyəti tənzimləyə, vətəndaşların maraqlarını müdafiə edə bilirlər.

Bununla yanaşı, fikirlərin manipulyasiyası prosesində əsas rol təkcə ictimai rəyin idarə olunması yox, həm də cəmiyyətə inteqrasiya, bu və ya digər hadisəyə münasibətdə ictimai rəy tərəfindən gözlənilən reaksiyanı əldə etmək üçün onu lazımi məcraya yönləndirilməsi oynayır. Özü də nəzərə almaq lazımdır ki, ictimai rəyin manipulyasiyası heç də daim neqativ faktor sayılmamalıdır. Ölkələrin böyük əksəriyyəti tərəfindən manipulyasiya siyasəti dövlətlərin bütövlüyünü saxlamaq, təhlükəsiz şəraiti təmin etmək məqsədilə həyata keçirilir. Bu səbəbdən KİV sözügedən hallarda dövlətin əvəzsiz köməkçisi, cəmiyyətə böyük təsir imkanlarına malik sosial institut qismində özünü göstərir. Digər tərəfdən, burada xarici təsir amillərinin və onların neytrallaşdırılmasında media-nın rolu da xüsusi vurğulanmalıdır.

Nəticə

Beləliklə, milli maraqlar mövcud şərtləri nəzərə alaraq, cəmiyyətin elitası tərəfindən tərtib edilmiş dövlətin obyektiv ehtiyaclarıdır və o, vətəndaş cəmiyyətinin üzvlərini birləşdirən aparıcı qüvvədir. Mövcud şərtlər daxilində ictimai rəyə real təsir imkanlarına malik media oqanları məhz bu durumda cəmiyyətin obyektiv və operativ informasiya ehtiyacını təmin edərkən onu milli maraqlarla uzlaşdırmağı da bacarmalıdır. Bu o deməkdir ki, milli maraqların reallaşdırılmasında həyata keçirilən xəbər siyasəti və onun əsas daşıyıcısı olan medianın müstəsna rolu vardır. Cəmiyyətin ehtiyac duyduğu xəbər və məlumatlarla təmin edilməsi vətəndaşların yaşadıkları mühitin reallıqlarını müəyyən etməyə, dünyada gedən proseslərin ümumi mənzərəsini dəqiqləşdirməyə, davranış və problemləli vəziyyətlərin həllində istiqamət seçimi etməyə geniş imkanlar verir.

Hazırda media-cəmiyyət-dövlət üçbucağında münasibətlər xalqın, dövlətin taleyi baxımından olduqca əhəmiyyətli vasitəyə çevrilmişdir və bu münasibətlər sistemində xəbər siyasəti artıq idarəetmənin həyata keçirilməsində mühüm funksional vahid qismində özünü göstərir. Medianın iştirakı olmadan hansısa məsələ ətrafında ictimai rəy yaradılması mümkünsüzdür. Amma bu ictimai rəyin informasiya təhlükəsizliyi şəraitində yaradılması da vacibdir, çünki bunun əksi xaos deməkdir. Milli təhlükəsizliyin təmin edilməsinin əsas tərkib elementlərindən biri qismində məhz hərətərəfli informasiya təminatının keçdiyini söyləmək mümkündür. Bu mənada dövriyyədə olan informasiyanın məzmunu, keyfiyyəti milli maraqlar, təhlükəsizlik baxımından proqnozlaşdırılmalı, müvafiq xəbər siyasəti həyata keçirilməlidir. Bu, ilk növbədə dövlət mənafeyinin, milli maraqların təmin edilməsi baxımından müstəsna əhəmiyyət kəsb edir.

ƏDƏBİYYAT

1. Azərbaycan Respublikasının milli təhlükəsizlik konsepsiyası. Bakı, 2007, 26 s.
2. Əliyev H.Ə. Müstəqilliyimiz əbədidir. Elektron külliyyat. <http://heydaraliyev.preslib.az>
3. Həsənov Ə.M. Azərbaycanın milli inkişaf və təhlükəsizlik siyasətinə konseptual yanaşma. "Geostrategiya" jurnalı, Bakı, iyul, 2011-ci il
4. Həsənov Ə. Azərbaycan Respublikasının Milli İnkişaf və Təhlükəsizlik Siyasəti. Bakı: Letterperes Nəşriyyat evi, 2011, 438 s.
5. Межуев Б.В. Концептуализация «национального интереса» в политических дискуссиях / Б.В.Межуев // Социальные исследования в России. Берлин - Москва, 1998, 231с.
6. Моль А. Социодинамика культуры. М.: Прогресс, 1973, 256 с.
7. dovletchiliye_sedaqet_milli_maraqlar_ugrunda_prinsipialliq_KIV_lerin_fealiyyetinin_baslica_elementlerini_teskil_etmelidir-791939. 12.10.2017
8. <http://www.president.az/articles/24740>. 14.10.2017

ENSURING THE NATIONAL INTERESTS OF AZERBAIJAN IN THE CONTEXT OF INFORMATION SECURITY

Kh.NIYAZOV

SUMMARY

One of the main obligations facing each state at different historical stages, including in the modern age, is aimed at maximizing the national interests. In this regard, the media have played and continue to play an important role in the internal politics of the country in terms of propagandist and promotional opportunities.

According to the realities of the modern period, to ensure its sustainable national security, each country must have the ability to effectively use media activities.

It is well known that the media have a mechanism of serious impact, which as a result of external elements and the activities of enemy forces can damage the national interests of each country, on people and public opinion. That is why to create a safe information space in our country, which is in a state of martial law, special attention was paid to the information policy, and ensuring national interests in this sector has always been the focus of state attention. Along with this, the establishment of state-media relations on liberal-democratic values also played a crucial role in ensuring national interests.

Key words: The Azerbaijani state, information politics, national interests, news policy, media, society

ОБЕСПЕЧЕНИЕ НАЦИОНАЛЬНЫХ ИНТЕРЕСОВ АЗЕРБАЙДЖАНА В КОНТЕКСТЕ ИНФОРМАЦИОННОЙ БЕЗОПАСНОСТИ

Х.НИЯЗОВ

РЕЗЮМЕ

Одно из основных обязательств, стоящих перед каждым государством на разных исторических этапах, в том числе и в современную эпоху, направлено на максимальное обеспечение национальных интересов. В этом отношении СМИ играли и продолжают играть важную роль во внутренней политике страны с точки зрения пропагандистских и

поощрительных возможностей.

Общеизвестно, что СМИ обладают механизмом серьезного воздействия, которое в результате внешних элементов и деятельности вражеских сил может нанести ущерб национальным интересам каждой страны, на людей и общественное мнение. Именно поэтому для создания безопасного информационного пространства в нашей республике, находящейся в военном положении, особое внимание было уделено информационной политике, а обеспечение общенациональных интересов в данной сфере всегда было в центре внимания государства. Наряду с этим, установление отношений государства и медиа на либерально-демократических ценностях также сыграло исключительную роль в обеспечении национальных интересов.

Ключевые слова: Азербайджанское государство, информационная политика, национальные интересы, новостная политика, медиа, общество